

LUND UNIVERSITY

Från restriktioner till konkurrensutsättning

Linde, Stig

Published in:
Svensk Kyrkotidning

2015

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Linde, S. (2015). Från restriktioner till konkurrensutsättning. *Svensk Kyrkotidning*, 111(8), 253-257.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Stig Linde

Från restriktioner till konkurrensutsättning

Handlingsutrymmet för kyrkans sociala engagemang har sett olika ut i olika tider, för att de senaste decennierna öka i takt med att legala restriktioner minskat eller försvunnit. Relationen till staten har varit en styrande faktor för detta. I en omvärld alltmer präglad av marknadsvillkor och välfärdspluralism ställs nya krav. Ett sådant är att församlingar tydligare behöver artikulera vad de vill och varför skriver Stig Linde i denna artikel.

Svenska kyrkan har historiskt sett varit en dominerande aktör i "Socialsverige". Kyrkans roll har varit både ideologisk och organiserande. Sjalastugor och kloster betjänade bland andra pilgrimer och andra vägfarande. Som system för omfördelning fanns tiondet, institutionaliserat via landskapslagarna under 1200-talet (Wadensjö 1986, s. 58) Denna andel av åkerns och ladugårdens avsättning skulle försörja sockenprästen, sockenkyrkan, biskopen och de fattiga. Fattigtiondet kunde också gå till hospitalen som för de spetälskas vård förlades utanför stadsmurarna. Innanför städernas murar kunde helgeandshus byggas upp för nödlidande fattiga.

Vanligen står städernas institutioner under kyrklig ledning, men borgerskapet garanterar deras finansiella arbetsmöjligheter och dikterar ramarna för verksamheten. (a.a., s.52).

Om vi blickar bakåt mot Gustav Vasa förändrade denne förutsättningarna för klostren att bedriva vård, ja deras existens överhuvudtaget. Från klostren tog kungen byggnadsmaterial till sina slottsbyggen. I och med statsmakten i Gustav I:s tappning uppstår en tvist om vem som ska ta ansvar för samhällets sjuka och fattiga. Var det nu staten (kungen) eller socknarna som skulle ha omsorg om de "rätta fattige"? För kungen var det en krass balansgång mellan att hålla ner tiggarnas skara på gatorna genom att erbjuda omvårdnad i helgeandshus och sjukstugor samtidigt som det

gällde att se till att inte några lättingar, oduglingar och simulanter drog nytta av dessa inrättningar (Blom 1992).

"Kärlekens gärningar" blev plikt i den svenska Kyrkolagen från 1686 där kyrkoherden ålades att "tilse at the husarme och tiggare i hans socken ej lämna oförsörjde" (kap 24 § 24). Det handlade inte bara om att låta bygga fattigstuga utan också "af en frij och god Wilie, gifva åhrligen till sin nödtorftige jemnekristens underhåll" (1686 års Kyrkolag kap 28:4,5). Denna kodifiering av kyrkans omsorgsansvar var ingen lätt sak. Kyrkoherde Nils Mobeck i Kville fann 1842 att fattigkassan inte räckte till varför beslöts, inte utan motstånd, att varje mantalsskriven person härefter årligen skulle bidra till kassan med fyra skillingar (Ahlén 1956). Mobeck såg också vikten av att arbeta vad vi idag skulle kalla förebyggande. Han tog initiativ till nykterhetsförening och sockensparkassa och satte sin adjunkt att "tillika svara för skolmästartjänsten" (a.a., s 33).

Fattigförsörjningen kom med fattigvårdsförordningarna 1847 och 1853 att bekostas genom utdebitering och handhas av en fattigvårdsstyrelse. Fastborg (1962, s. 26) konstaterar att fattigvårdens karaktär av barmhärtighetsverk principiellt på frivillighetens grund därmed upphörde. Strax därpå följer 1862 års kommunallagar som innebär ett praktiskt åtskiljande av den lokala församlingens och den borgerliga kommunens ansvar.

Kyrkohistorikerna pekar på den förändrade samhällssyn som kan kall-

las naturrättslig som påverkar synen på samhället och därmed leder till en förändrad kyrklig självbild. Den lutherska regementstanken ersattes av synen på kyrka och stat som åtskilda korporationer. (Ahrén 1956, s. 14). Nya samhällsideal, som ifrågasätter den gemensamma tron som grundval för rikets sammanhållning, framträder (Thidevall 2005, s. 135)

Innovationer: Inre mission och diakoni

Detta är också associationsbildningens tid. Den 9 december 1853 ägde en sammankomst rum "till bildande af ett sällskap för Inre Missionen".¹ Några år senare, 1856, bildades en styrelse för Stockholms Stads-Mission bestående av en Doktor Melander, Gravör Wennersten, Baron Alströmer, Sekreteraren Rosenius, Lektor Elmblad samt Magister Flyborg.² Dessa pietistiska kretsar som påbörjar verksamhet i Stockholm gör det i en starkt kyrkokritisk, och socialkonservativ, ansats. (Christiansson 2006, s.44)

Diakonissanstalten, initierad i samma väckelsekretsar (Elmund 1973, s. 53), som fick sin första föreståndarinna 1851, anammade en moderhusprincip som gav kvinnor möjlighet till tjänst, först inom sjukvård, skola, barnhemsverksamhet och räddningsarbete (Fastborg. 1962, s.20). 1866 brukar anges som märkesåret för den första församlingsdiakonissan. Enligt modernt språkbruk kan man säga att denna tjänst köptes av Diakonissanstalten, diakonissans försörjning stod den senare för. Det var dock

inte den aktuella församlingen som stod som "köpare" utan medlen för diakonissans arbete kom från Adolf Fredriks fruntimmersförening, för omsorgen om de fattiga och sjuka i församlingen (Rosenberg 1945, s.137).

Vi kan också notera olika strömningar inom det "frivilligt" organiserade hjälparbetet, både kyrkliga och social-liberala. Både har ambitioner för och en kritik mot utvecklingen i kyrka och samhället i övrigt. (Swärd 1997) De väckelsekristna talesmännen var också kritiska mot filantropin vars åtgärder ansågs förvärpa situationen. Om fattigdomens rot är synden så krävs väckelse och sann gudsfruktan för att åstadkomma förändring. (Christiansson 2006, s.45)

Fattigvårdsfrågan i Svenska kyrkan

Samtidigt förs under det sena 1800-talet en debatt på prästmötena om fattigvårdsfrågan. Farhågor förs fram att legaliseringen av fattigvården förkväver en spontan och frivillig barmhärtighet, uttryckande en personlig, kristen omtanke om nästan. (Fastborg 1962 s.27 ff.) Samtidigt innebar fattigvårdsförordningarna också att en arbetsbörda avlastades den lokala kyrkliga organisationen.

Efter hand blev det till Sverige och Ersta importerade begreppet "diakonien" ett begrepp också i församlingarna, men i dess periferi. Att församlingen var en skattefinansierad kommun, innebar en intern tudelning av församlingens uppdrag och görande.³ Församlingens verksamhet var reglerad i lag. Det som reglerades i lag var det som kyrkoskatten skulle främja: präst och prästgård, kyrka och gudstjänst. Bredvid denna "legala" del fanns det "frivilliga", oreglerade verksamheter. Mission, diakoni och söndagsskola organiserades här ofta i föreningsform.⁴ Fruntimmersföreningar och andra associationer bidrog länge till finansieringen av diakonissors löner.⁵

Strid till högsta instans

Vilken blev då kyrkans uppgift i det samhälle som alltmer institutionaliserade en omsorgspraxis? Exemplet Gävle visar på en av dessa konflikter. När Nils Lövgren blev kyrkoherde i Heliga Trefaldighets församling 1890 blev en av uppgifterna att organisera stadens fattigvård (Wenell 1999). Urbanisering och industrialisering förde med sig bostadsbrist och ohälsa. Fattigvårdskostnaderna ökade. Med inspiration från den tyska reformerta staden Elberfeld föreslogs att stadens fattigvård skulle ledas av en fattigvårdsstyrelse i vilken kyrkoherden ingick. Geografiskt delades staden in i rotar med fattigvårdare. Detta skulle främja den personliga kontakten mellan hjälpare och hjälptagare för att undvika en operoslig, passiviserande välgörenhet.

Parallellt började Nils Lövgren bygga upp en församlingsdiakonal verksamhet. De diakonissor som fanns i Gävle var inte anställda av församlingen, utan avlönades med frivilligt insamlade medel. 1892 bildades Diakonirådet (idag fortfarande aktivt med nuvarande kyrkoherde som ordförande) i syfte att skapa en ekonomisk grund. I rådet ingick församlingens präster, men också representanter för stadens näringsliv. Rådet kunde så ta ansvar för Anna Posse och Hanna Elg, utsända från Ersta 1893. Församlingen delades in i distrikt och ytterligare diakonissor anlände. I verksamhetsberättelsen från 1897 berättas att de fyra diakonissor besökt 580 familjer, många p.g.a. sjukdom.

I en motion till kyrkorådet 1897 föreslogs så att församlingen skulle ta över finansieringen. Kyrkostämman följde motionen men beslutet överklagades. Lektor P.P.Waldenström ansåg att kostnaderna för fattig- och sjukvård borde vila på kommunen. Så dömde också länsstyrelsen och upphävde kyrkostämmans beslut. Kyrkorådet gick då till kungs. I överklagandet hänvisade man till kyrkolagens förpliktelse att vårda sig om sjuka och fattiga. Prästerskapet räckte inte till för detta, därav behovet av diakonissor. I motiven skrev kyrkorådet att kyrkans insatser var

ett komplement, och av delvis annan karaktär. Man talade om både tröst och hugsvalelse, men också om upplysning och vägledning. Nödarbetet ansågs ha en moralisk dimension som kyrkan åberopade. Konungen accepterade överklagandet och upphävde länsstyrelsens beslut. Genom detta prejudikat fick församlingen sina första diakonissor, lydande under kyrkorådet (Wenell 1999, s. 52).

Dilemmat, att det som sammanfattades i begreppet diakoni av lagstiftningens kompetensfördelning inte kunde ges en legal plattform i den kyrkliga organisationen, fortfor att besvära både biskopar och lagstiftare. I förarbetena till 1961 års församlingsstyrelselag konstaterades att en församling bara kan bedriva en verksamhet med socialt ändamål om denna syftar till själavård. Det var således inte lämpligt att bedriva hemsysterverksamhet eller nykterhetsvård (Hjortskull 1981, s.42). Diakoni beskrevs som "icke-institutionell", en insats i första hand av "personlig, individuell karaktär" (Ivarsson 1959, s.36). Kyrkliga utredningars propåer om lag om diakoni anammades aldrig av lagstiftaren (Tjänsten åt nästan 1972, Hjortskull 1981).

Cykelverkstaden i Gottsunda

Ett annat rättsfall i Uppsala stift, nittio år senare än Gävle-fallet, visade att gränsdragningarna runt om församlingens kompetens och mandat alltjämt var en konflikt. Regeringsrätten klarlade i sin dom RÅ 1988 ref 71 att Uppsala kyrkliga samfällighet inte överskridit sin befogenhet när den inrättade två befattningar, en som verkstadsföreståndare och en som fritidsassistent. Dessa skulle tillsammans med en till verksamheten knuten präst arbeta med att ge ungdomar i den så kallade riskzonen arbete och utbildning. Kommunen som var samarbetspart, svarade för lokal och löner till ungdomarna.

Beslutet att inrätta tjänsterna överklagades genom kommunalbesvär. Skälet, enligt klaganden, var

att verksamheten närmast kunde betraktas som allmänt förebyggande ungdomsvård och att de i trängre mening kristna inslagen var mycket begränsade. Därför ifrågasattes att verksamheten skulle bekostas med kyrkoskattmedel. Kammarrätten ansåg dock att projektet cykelverkstad gör en fostrande insats. "Verksamheten får därför anses i väsentlig grad inriktad på att främja en även från kyrklig synpunkt önskvärd livsföring hos ungdomen". Regeringsrätten gick på samma linje och bedömde verksamheten vara en sådan församlingsangelägenhet som dåvarande lag om församlingar och kyrkliga samfälligheter (1982:1052) avsåg.⁶

I utvecklingen mot en större handlingsfrihet blev millennieskiftet en milstolpe. När de gamla restriktionerna försvann i och med 1 januari 2000 inte längre fanns började församlingar på flera håll diskutera nya möjligheter och inom vård, skola, och omsorg fanns tendenser till att församlingar antar en aktiva roll.⁷

Kyrkans marknadsorientering

På flera sätt kan Svenska kyrkan beskrivas vara inne i en fas av marknadsorientering. Allt fler gudstjänster inriktas på bestämda målgrupper (Thidevall 2005, s.27). Det kan vara temagudstjänster eller åldersanpassade gudstjänster, exempelvis inriktade på tonåringar. Att på detta sätt söka efter "relevans för folket i folkkyrkan" (Thidevall 2004, s. 97) är en öppning mot marknads- eller kundorientering. Det kyrkliga clearingsystemet innebär också en slags marknadslösning. Systemet innebär att kyrkotillhöriga har rätt till dop, konfirmation, vigsel och begravning i valfri kyrka, oavsett om den finns i den kyrkotillhöriges egen territoriella församling eller någon annan stans. Kostnaden för dessa kyrkliga handlingar clearas församlingarna emellan.

Det innebär att församlingsbon kan bli "kund" i en annan församlings kyrka. Efterfrågan styr, oberoende av församlingsgränser. Ytterligare

exempel är seniorboenden i kyrklig regi, eller begravningsbyråer.

Även från myndigheter och organisationer finns idag en efterfrågan på församlingens tjänster, men då inte det predikade ordet eller gudstjänstgemenskapen utan konkreta insatser som krishantering eller socialt/diakonalt arbete (Thidevall 2005, s.176). Ett sätt att svara upp mot detta är att marknadsanpassa tjänsterna och ta betalt för dessa. Många församlingar bidrar dock med sina insatser utan att begära ersättning. Man ser då dessa som ingående i sitt uppdrag som lokal församling. Ibland beskrivs ändock insatsen och relationen, exempelvis i ett samverkansavtal.⁸

Överhuvudtaget kan religion analyseras utifrån en relation mellan konsumenter och producenter av religiösa "produkter", baserat på Rational Choice-teori. Utbudsvariationen drivs fram om marknaden är

konkurrensutsatt, men hämmas av monopolsituationer.⁹ Denna ensidiga betoning av utbudssidan har mött kritik. (Pettersson 2000, s.32) Är religion enbart en fråga om individuella val, eller är religion (också) en integrativ del av ett samhälles kultur?

"Från röst till service"

Den ökade marknadsorienteringen kan sägas gälla den ideella sektorn i stort. (Wjkström & Einarsson 2006). Marknaden och företagandet som institutioner omger de ideella organisationerna, på flera sidor. För det första interagerar man med företag på flera sätt. Naturligtvis är man som organisation kund hos olika företag, men ser också företag som ett medel att verka. Exempel på detta är Amnesty och miljöorganisationer som vill påverka företags ansvarstagande (Corporate social responsibility). Många

föreningar är också intresserad av företagssponsring och annat stöd. För det andra så har marknads och företagandets logik starkt påverkat den offentliga sektorn. Detta uttrycks ofta som New Public Management och påverkar i sin tur de ideella organisationerna, både genom bidragsgivning, hur relationen till myndigheterna utvecklas och genom avtalskrav. Utvecklingen från 1990-talet har visat på tendenser

mot en mer genomsnittseuropeisk modell där den offentliga sektorn ökar sina styrambitioner och de ideella organisationerna alltmer fungerar som ett alternativ och en ersättning för offentlig service. (Johansson 2001, s.123)

I boken Den ideella sektorn (2002) sammanfattar Wjkström & Lundström några centrala förändringsprocesser bland den ideella sektorns organisationer. Med rubrikerna "från

"På flera sätt kan Svenska kyrkan beskrivas vara inne i en fas av marknadsorientering"

röst till service" och "Från bidrag till ersättning" betecknade de en förskjutning från organisering av röst och intresse till produktion av service och tjänster. Författarna tycker sig märka "ett slags instrumentalisering" i synen på de ideella organisationerna från den offentliga sektorns sida.

Betydande aktörer i svenskstatsapparat tycks idag i allt högre grad vara intresserade av just organisationernas kapacitet att producera välfärdstjänster. Detta snarare än att de är intresserade av organisationernas funktion som "röstbärare". (2002:19-20)

Annorlunda uttryckt; staten kan vara intresserad av att värdera och därför stödja organisationens existens, att den finns. Alternativt gäller det huvudsakliga intresset den "produk-

tion", de tjänster organisationen erbjuder samhället. Svenska kyrkan som trossamfund har här en historiskt gynnad situation i det att man själv kunnat ta upp skatt till vissa delar av sin verksamhet. Numera bistår staten församlingarna med att driva in kyrkoavgiften. De fristående diakonala organisationerna har dock inga sådana fördelar. Dessa har sedan flera år etablerat sig på marknaden. Flera är organiserade i den branschorganisation för icke vinstgenererande organisationer inom vård och omsorg, FAMNA.

Vad gäller kommunerna så finns det en lång tradition av samverkan mellan dessa och frivilligorganisationer inom välfärdsområdet. Kommunerna är den klart viktigaste offentliga finansören av den ideella sektorn. Av dessa är 1/3 bidrag och 2/3 köp av tjänster, vilken är den del som ökat under de senaste åren (Johansson 2005). Detta illustrerar den av flera beskrivna tendensen att kommunernas benägenhet att ge generellt stöd vänts mot en benägenhet att relatera ekonomi till prestation (Bergmark 1994, Lundström & Wijkström 1997).

Det är tydligt att bidragsgivarna har fått en allt mer "pragmatisk" syn på bidragsgivningen och blivit allt mer angelägna att få "värde för pengarna" för sina bidrag. (Johansson 2005:85)

De senaste decenniernas marknadsorientering av välfärdsinsatsers organisering har dock inte lett till att de idéburna icke vinstdrivna verksamheterna tagit marknadsandelar. (Lundström & Wijkström 2012) Man kan idag konstatera att de aktörer som var vana vid marknadsvillkor var framgångsrika i att navigera utifrån de nya förhållandena. Där somliga hade hoppats på avknoppade personalkooperativ formade aktörer med större finansiella muskler stora utförarorganisationer som kunde vinna rationella stor-driftsfördelar. Små aktörer som gav anbud kunde inte bjuda under de stora aktörerna. Och många mindre nonprofitverksamheter har inte hel-

ler haft utökad verksamhet som mål. Man ville göra på sitt sätt i sin lokala kontext och har sällan siktat på att nå nya marknader.

Svenska kyrkan tveksam marknadsaktör

Svenska kyrkans församlingar har till skillnad från de fristående diakoninstitutionerna varit obenägna att etablera som "näringsidkare", trots flera projekt inom vad som kallas "den sociala ekonomin". Enskilda förskolor tillhör en verksamhetskategori som finns i flera (runt 90) av landets församlingar (SKU 2009:2, s 73). Utredningar har gjort bedömningen att "församlingar inte bör gå in i tyngre välfärdsuppgifter" (SKU 2009:2, s 154). Skälet är organisatoriskt, inte principiellt. Uppgiften i sig kan vara aktuell för Svenska kyrkan, men församlingen som organisation har en inte för ändamålet anpassad struktur för de krav som ställs på sådana verksamheter. Kyrkostyrelsen har även formulerat *Råd för bedrivande av näringsverksamhet* (2011) där det framhålls att det ska finnas en naturlig anknytning mellan näringsverksamhet bedriven av församling och församlingens grundläggande uppgift (gudstjänst, undervisning, diakoni och mission). Kopplingen ska vara begriplig. Sambandet bör antingen bestå i att näringsverksamheten i sig är ett utflöde av församlingens grundläggande uppgift (t.ex. förskoleverksamhet) eller att verksamheten skapar bättre förutsättningar för församlingen att kunna utföra den grundläggande uppgiften. Som exempel nämns här fastighetsskötsel. Människor ska inte uppleva verksamheten som främmande för Svenska kyrkan (SKU 2013:3, s. 22 f.)

"Kyrkan har, som inga andra organisationer förmodligen, förutsättningar för att vidareutveckla den existentiella omsorgen", skriver professorn i socialt arbete Eva Jeppson Grassman i den i fjol utgivna antologin *"Välfärdsinsatser på religiös grund"*. De nya möjligheterna prövas här och var. Socialfondsprojektet Aktör för välfärd har givit Västerås

stift kunskap och erfarenheter (www.svenskakyrkan.se/aktorforvalfard). Utvärderingen från Handelshögskolan (Mann, Einarsson & Wijkström 2014) visar att projektet i liten mån utvecklade församlingarna i rollen som utförare eller entreprenör av välfärdstjänster, i verksamheter som också skulle generera intäkter. Däremot resulterade projektet i "en mångfald av församlingsnära projekt", ofta beskrivna som "mötesplatser". Projektledaren beskriver ett vägval. Å ena sidan att bli välfärdsinsatsers *utförare* av offentligt finansierade tjänster. Å andra sidan, att utifrån en annan "relationell" civilsamhälleslogik, anta rollen som en flexibel *nätverkare*?

Skillnaden kan belysas, och den senare rollen exemplifieras, av en ansökan om projektmedel från Västerås stift till Tillväxtverket om att utveckla ett affärskoncept, kallat S:t Marys. Idén är att utarbeta affärsplaner för att skapa ett varumärke kring ett socialt inriktat butiks- och sysselsättningsprojekt. Metodmässigt beskrivs strävan vara "att gå från utanförskap till hopp och egenmakt inom kyrkans ram, som är grundad i kyrkans uppdrag men livsåskådningsmässigt neutral" (Tillväxtverket 2014). Idén med S:t Marys beskrivs i nätverkstermer som att vara en "nod i ett lokalt utvecklingsarbete som kan variera över tid och efter lokala förutsättningar" (a.a.). Exempel som anges är funktioner såsom återförsäljningsställe för sociala företag och lokala hantverkare, medborgarkontor eller en servicepunkt för offentlig och privat service i glesbygd. S:t Marys skulle också kunna vara en kontaktyta för att erbjuda personligt stöd och samtal, och en arena för arbetsträning eller skapande verksamhet. "Prototypen" för S:t Marys finns i Linde bergslags församling.

Interna begränsningar

Begränsningarna för församlingarna är nu i mindre grad externa, utan det är kyrkans institutionella tyngd, eller tröghet om man så vill, som blir begränsande. Ett exempel är att för-

samlingar i hög grad är lokala aktörer som uppfattar sitt ansvar relaterat till sin geografi. För verksamheter som behöver bredare resursbaser eller upptagningsområden är detta inte alltid optimalt. Här kan stiftet spela en främjande roll, såsom man gjort i Härnösands stift i stödet till Kyrkans familjerådgivning. Här har församlingens borna erbjudits rådgivning på tre platser i stiftet.

Aktör för välfärdprojektet i Västerås visar på en annan intern svårighet. Socialfondens kompetensutvecklande syfte förverkligades inte till fullo. Församlingsledningarna tog sällan ett strategiskt grepp på frågan om kompetensutveckling för att utveckla församlingarnas verksamhet. Utvärderarna beskriver det som att "människors engagemang inte alltid matchar med de organisatoriska förutsättningar de har att verka i" (Mann m.fl. s.68).

Projektet aktualiserar inte minst en diskussion om vilka mervärden församlingen vill bidra med i lokalsamhället. Forskarna från Handelshögskolan som utvärderade Västeråsprojektet identifierade och artikulerade behovet av att teologiskt förankra diskussionerna om kyrkans bidrag till människors välfärd. Behovet av detta exemplifieras i en nyligen gjord kartläggning från kyrkokansliet över församlingars insatser för personer som saknar arbete (Hollmer 2015). Här ställs frågan om det som sker i många församlingar är en diakonal insats eller om församlingen blir en underleverantör åt Arbetsförmedlingen? (www.svenskakyrkan.se/meranjobb).

I dagens välfärdsppluralism ställs krav på gamla institutioner att artikulera motiv och värden. Historien visar att inga positioner kan tas för givna.

STIG LINDE

Noter

1 I heligt uppdrag, Stadsmissionens bokförlag, Stockholm 1953 s. 13

2 ibid

3 1930 antog riksdagen en parallell lagstiftning för kommun- och församlingsstyrelse. Beslutet om församlingsstyrelse utgick från principen att kyrklig och borgerlig kom-

mun skulle styras på samma sätt: en representativ styrelseform där kommunfullmäktige och kyrkofullmäktige skulle utses genom partipolitiska val.

4 Kyrkohistorikern Sven Thidevall beskriver en klyfta "mellan myndighetskyrka och folkrörelsekyrka", där den senare var hänvisad till självorganisering vid sidan av den kyrkokommunala beslutsstrukturen. En konsekvens av att folkrörelseengagemanget fördes åt sidan var att de arbetsområden där kvinnor var de mest aktiva, som i diakoni och mission, hamnade utanför de beslutande rummen. "Därmed förstärktes åtskillnaden mellan en offentlig manlig och en mer privat kvinnlig sfär." (Thidevall 2000 s. 300)

5 Åberg 1995

6 Lag 1982:1052 1 kap 3§ p. 3: "främjande av gudstjänstliv och kyrklig förkunnselse i övrigt samt kristen verksamhet bland barn och ungdom, äldre, sjuka och andra..."

7 Thidevall, S. (2002) Samma uppdrag, nya utmaningar i Engvall, U. (red) Gemensamt hushåll, Mitt i Församlingen 2002:1, Nämnden för kyrkolivets utveckling.

8 exempelvis Samverkansavtal mellan Vårdcentralen i Ryd och Mikaelsskyrkan, Linköpings Ryds församling (2003-12-11) om att läkare eller kurator vid vårdcentralen kan erbjuda patient samtal med diakon (i sociala frågor, familjefrågor och existentiella frågor) eller präst (existentiella frågor samt själavård).

9 Jämför Svenska kyrkans historiska roll som statskyrka.

Referenser

Ahlén, Oscar (1956) "Nils Mobeck". Linköpings stifts julbok. Linköpings stift.

Ahrén, Per-Olov (1956) Kyrkomöte och synodalförfattning. En studie i svensk kyrkoförfattningsdebatt 1827-1865. Lund: CWK Gleerup.

Blom, Conny (1992) *Attityder och värderingar gällande den offentliga vården efter reformationen* (Bibliotheca Historica Lundensis 73). Christiansson, Elisabeth (2006) *Kyrklig och social reform. Motiveringar till diakoni 1845-1965* Bibliotheca Theologiae Practocae 80. Skellefteå: Artos & Norma bokförlag

Fastborg, Gunnar (1962) *Diakoni i Lappland. Luleå stifts diakoniförening 1921-1955*. Stockholm: Diakonistyrelsens bokförlag

Hjortskull, Karl-Anders (1981). *Från kärleksverksamhet till läkande miljö: diakonins ställning i kyrka och samhälle 1951-1975*. Diss. Lund : Univ.

Hollmer, Miriam (2015) *Analys av enkätsvaren från kyrkbussen hösten 2014*. Uppsala: Svenska kyrkan, avdelningen för kyrkoliv och samhällsansvar.

Jeppsson Grassman, Eva (2014) "Vilken väg? Svenska kyrkans omsorg i en tid av

välfärdsförändringar". I: Bäckström, Anders (red) *Välfärdsinsatser på religiös grund*. Skellefteå: Artos.

Johansson, Staffan (2001) *Självständiga rörelser eller kommunala underleverantörer? ideella organisationers roll i välfärdssystemet* Göteborg: CEFOS, Göteborgs universitet

Johansson, Staffan. (2005) *Ideella mål med offentliga medel: förändrade förutsättningar för ideell välfärd*. Stockholm: Sober.

Lundström, Tommy och Wijkström, Filip (1995) *Från röst till service? den svenska ideella sektorn i förändring* Stockholm: Sköndalsinstitutet, Ersta-Sköndal högskola

Lundström, Tommy & Wijkström, Filip (2012) "Från röst till service - vad hände sedan?" I: Wijkström, Filip (red) *Civilsamhället i samhällskontraktet*. Stockholm: European Civil Society Press.

Mann, Curt-Olof, Einarsson, Torbjörn & Wijkström, Filip (2014) *Västerås stift i omförhandlingen av det svenska välfärdskontraktet*. Stockholm: European Civil Society Press.

Pettersson, Per (2000) *Kvalitet i livslånga tjänsterelationer - Svenska kyrkan ur ett tjänsteteoretiskt och religionssociologiskt perspektiv* Karlstad: Karlstad University Studies 2000:03

Råd för bedrivande av näringsverksamhet (2011) Svenska kyrkans kyrkostyrelse 22 december 2011.

Svenska kyrkans utredningar (SKU) 2009:2. *Arbetsformer i förändring - församlingens uppgift och förutsättningar*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Svenska kyrkans utredningar (SKU) 2013:3. *Att färdas väl - hur Svenska kyrkan kan navigera i välfärden*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Swärd, Hans (1997) "Det Elberfeldska fatigvårdsystemet" *Nordisk Socialt Arbeid*, nr 2, s. 103-114.

Thidevall, Sven (2004) *När kartan inte längre stämmer. Svenska kyrkans församlingar i ett samtidshistoriskt perspektiv*. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr 5

Thidevall, Sven (2005) *Folkkyrkans tid. Församlingsinstruktionerna berättar* Järlåsa: Ordbruket AB

Tillväxtverket. Beslut om projektmedel 2014-01-09.

Tjänsten åt nästan: 1969 års diakonitredningsbetänkande. (1972) Stockholm: Verbum

Wadensjö, Bengt (1986) *Kyrkans framtidväg - diakonin*. Stockholm: Verbum.

Wenell, Marie (1999) *Pionjärer och pionjärinsatser - hundra års diakoni i Gävle Heliga Trefaldighets församling*, i Wallskär, Helen (red) *Diakonins perspektiv* Stockholm: Verbum.

Wijkström, Filip och Einarsson, Torbjörn (2006) *Från nationalstat till näringsliv? Det civila samhällets organisationsliv i förändring* Stockholm: Ekonomiska Forskningsinstitutet, Handelshögskolan